

MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA INKLYUZIV TA'LIMNI JORIY ETISHDA MONTESSORI METODIKASINING AHAMIYATI

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi

3 -kurs talabasi

Nurillayeva Sevara Omonova Sohiba

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni samarali joriy etish masalalari chuqur tahlil qilinib, unda Mariya Montessori metodikasining pedagogik, psixologik va ijtimoiy ahamiyati keng yoritilgan. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi – barcha bolalarga, ularning jismoniy, aqliy yoki ruhiy imkoniyatlaridan qat'i nazar, teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishdan iborat. Montessori metodikasi bu yo'nalishda eng samarali yondashuvlardan biri bo'lib, u bolaning tabiiy rivojlanishini, mustaqil o'rganish qobiliyatini va ijtimoiy moslashuv jarayonini qo'llab-quvvatlaydi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, Montessori metodikasi, maktabgacha ta'lim, individual rivojlanish, muhit, bolalar faoliyati, pedagogik yondashuv.

ЗНАЧЕНИЕ МЕТОДИКИ МОНТЕССОРИ В ВНЕДРЕНИИ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ДОШКОЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация: В данной статье глубоко проанализированы вопросы эффективного внедрения инклюзивного образования в систему дошкольного обучения, а также всесторонне раскрыто педагогическое, психологическое и социальное значение методики Марии Монтессори. Основная цель инклюзивного образования заключается в создании равных образовательных возможностей для всех детей, независимо от их физических, интеллектуальных или эмоциональных особенностей. Методика Монтессори

является одним из наиболее эффективных подходов в этом направлении, поскольку она поддерживает естественное развитие ребёнка, формирование самостоятельных навыков обучения и процесс социальной адаптации.

***Ключевые слова:** инклюзивное образование, методика Монтессори, дошкольное обучение, индивидуальное развитие, среда, детская деятельность, педагогический подход.*

THE IMPORTANCE OF THE MONTESSORI METHOD IN IMPLEMENTING INCLUSIVE EDUCATION IN THE PRESCHOOL EDUCATION SYSTEM.

***Annotation:** This article provides an in-depth analysis of the effective implementation of inclusive education in the preschool education system and comprehensively highlights the pedagogical, psychological, and social significance of Maria Montessori's method. The primary goal of inclusive education is to create equal learning opportunities for all children, regardless of their physical, intellectual, or emotional abilities. The Montessori method is considered one of the most effective approaches in this field, as it supports the child's natural development, fosters independent learning skills, and facilitates the process of social adaptation.*

***Keywords:** inclusive education, Montessori method, preschool education, individual development, environment, children's activities, pedagogical approach.*

Kirish. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini takomillashtirish, ayniqsa, inklyuziv ta'limni rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylangan. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun, "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonun hamda "Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi" asosida har bir bola, shu jumladan imkoniyati cheklangan bolalar ham ta'lim olish huquqiga ega ekanligi e'tirof etilgan. Maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning yosh xususiyatlari,

individual ehtiyojlari va rivojlanish sur'atlarini hisobga olish zarur. Shu jihatdan Mariya Montessori metodikasi bugungi kunda inklyuziv ta'limni samarali tashkil etishda muhim vosita bo'lib xizmat qilmoqda Montessori metodikasining mohiyati Mariya Montessori (1870–1952) — italiyalik pedagog va shifokor bo'lib, u bolalarni erkinlik, mustaqillik va tabiiy rivojlanishga yo'naltiruvchi pedagogik tizimni yaratgan. Uning mashhur g'oyasi “Men buni o'zim qila olaman” tamoyiliga asoslanadi. Montessori nazariyasiga ko'ra, bola tabiatan faol va o'z rivojlanishining markazida turadi. Montessori metodining asosiy tamoyillari Individual yondashuv — har bir bola o'z qobiliyatiga qarab rivojlanadi. Erkinlik va mustaqillik — bola tanlov erkinligiga ega bo'ladi. Rivojlantiruvchi muhit — maxsus materiallar bolaning idrokini, tafakkurini va motorikasini rivojlantiradi. Tarbiyachining roli — pedagog kuzatuvchi va yo'naltiruvchi sifatida ishtirok etadi. Montessori metodikasining inklyuziv ta'limdagi ahamiyati. Montessori yondashuvi imkoniyati cheklangan bolalar bilan ishlashda juda samarali, chunki: bu metodda bola “noto'liq imkoniyatli” emas, balki “o'z yo'lida rivojlanayotgan shaxs” sifatida qaraladi; maxsus moslashtirilgan materiallar bolaning sezgi va motorik faoliyatini mustahkamlaydi; guruhda turli yoshdagi bolalar birgalikda o'rganadi, bu esa o'zaro hurmat va yordamni kuchaytiradi. Pedagoglar bolaning qobiliyatlarini kuzatish orqali mos rivojlanish yo'nalishini aniqlaydi. Rivojlantiruvchi muhitni tashkil etish Montessori metodida muhit — bu “uchinchi pedagog”. Maktabgacha ta'lim tashkilotida bu muhit: sokin, qulay, tartibli va xavfsiz bo'lishi kerak; har bir bola o'ziga mos faoliyatni tanlashi uchun imkon berilishi zarur; maxsus Montessori materiallari (sensorik kublar, rang plitalari, harflar, sonlar va boshqalar) yordamida bilimlar amaliy yo'l bilan egallanishi lozim. Tarbiyachining roli Montessori guruhidagi tarbiyachi an'anaviy o'qituvchidan farq qiladi. U darsni boshqarmaydi, balki bola faoliyatini kuzatadi, yordam beradi va mustaqillikni qo'llab-quvvatlaydi. Shu orqali bolaning o'z-o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv va o'ziga ishonch hissi shakllanadi. Inklyuziv ta'lim — bu barcha bolalarning imkoniyatidan qat'i nazar, bir xil sharoitda ta'lim-tarbiya olishini ta'minlovchi tizimdir. Bu tizimda har bir bola

o'z ehtiyojlariga mos tarzda rivojlanadi. Shu jihatdan, Mariya Montessori metodikasi inklyuziv ta'limni amaliyotda samarali joriy etishning eng mos, insonparvar va tabiiy yondashuvlaridan biri hisoblanadi. Montessori metodikasining falsafiy asoslari Mariya Montessori ta'limni bolaning tabiiy rivojlanish jarayoniga asoslash kerakligini ta'kidlagan. U "bola – o'zining o'qituvchisi" degan g'oyani ilgari surgan. Montessori uchun har bir bola noyob shaxsdir, u o'zining ichki kuchi orqali o'sadi, kattalar esa faqat yo'naltiruvchi va yordamchi rolini bajaradi. Bu falsafa inklyuziv ta'lim tamoyillariga juda mos keladi, chunki u "hamma uchun bir xil emas, har kimga mos" yondashuvni taklif etadi. Montessori metodining asosiy tamoyillari: Mustaqillik va erkinlik: Bola o'z faoliyatini mustaqil tanlaydi, o'rganish jarayonida o'zini erkin his qiladi. Amaliy o'rganish: Nazariy o'rganishdan ko'ra, bolalar materiallar bilan bevosita ishlash orqali bilim oladilar. Tartib va strukturaviy muhit: Har bir narsa joyida bo'lishi bolaning ichki intizomini shakllantiradi. Sensor rivojlanish: Maxsus materiallar bolaning ko'rish, eshitish, hid bilish, teginish kabi sezgi a'zolarini faollashtiradi. Aralash yoshli guruhlar: Turli yoshdagi bolalar birgalikda o'qishadi, bu ijtimoiy hamkorlikni oshiradi. Montessori metodining inklyuziv ta'limdagi o'rni: Montessori metodikasi imkoniyati cheklangan bolalarga moslashgan ta'lim tizimidir. Sensorika orqali o'rganish — aqliy yoki jismoniy cheklovlari bo'lgan bolalar uchun eng qulay yondashuv; Tajriba asosida o'rganish — har bir bola muvaffaqiyatni o'z mehnati bilan his qiladi, bu esa o'ziga ishonchni oshiradi; Moslashtirilgan muhit — past javonlar, maxsus materiallar, yoritilgan xona, ovoz darajasi va rang muvozanati bola hissiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi; Pedagogik yondashuv — tarbiyachi bola faoliyatini kuzatadi, unga to'g'ridan-to'g'ri aralashmaydi, faqat yordamchi sifatida ishtirok etadi. Psixologik-pedagogik jihatlar: Montessori metodikasi bolaning o'zini anglash, ijtimoiy moslashuv va o'z-o'zini boshqarish ko'nikmalarini shakllantiradi. Inklyuziv muhitda bu ayniqsa muhim, chunki imkoniyati cheklangan bola o'zini teng his qilishi lozim. Montessori sinflarida bola: ijtimoiy muloqot ko'nikmasini rivojlantiradi; mas'uliyat va mustaqillikni o'rganadi; hamkorlik va bag'rikenglikni his qiladi.

O'zbekiston sharoitida Montessori metodikasini qo'llash istiqbollari Hozirgi kunda ko'plab maktabgacha ta'lim tashkilotlarida Montessori markazlari tashkil etilmoqda. Bu markazlar bolalarning mustaqil faoliyatini, individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, o'qituvchilarni qayta tayyorlash, maxsus o'quv materiallari ishlab chiqish va ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tizimida inklyuziv ta'limni joriy etishda Mariya Montessori metodikasi nafaqat ta'limning samaradorligini oshiradi, balki bolalarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ham kuchli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Montessori metodikasi bolaning shaxsini markazga qo'ygan, uni erkin fikrlashga, mustaqil harakat qilishga, o'z mehnati natijasini qadrlashga o'rgatuvchi insonparvar yondashuvdir. Mazkur metodikaning eng muhim afzalligi shundaki, u imkoniyati cheklangan bolalarga o'z tengdoshlari bilan bir xil sharoitda ta'lim olish, ijtimoiy muhitga moslashish va o'z qobiliyatlarini namoyon etish imkonini beradi. Montessori tizimida bola "yordamga muhtoj emas", balki "imkoniyat yaratilsa, o'zi muvaffaqiyatga erishadigan shaxs" sifatida qaraladi. Bu yondashuv bolaning o'ziga ishonchini oshiradi, ruhiy barqarorlikni ta'minlaydi va uning individual rivojlanish yo'lini tabiiy tarzda shakllantiradi. Inklyuziv ta'lim sharoitida Montessori muhitining ahamiyati shundaki, bu muhit har bir bola uchun qulay, xavfsiz va rag'batlantiruvchi o'quv joyidir. U yerda har bir bola o'z sur'atida o'rganadi, o'zini namoyon etadi, boshqalar bilan muloqotga kirishadi va ijtimoiy jihatdan rivojlanadi. Shuning uchun Montessori tizimi bugungi ta'lim islohotlarida zamonaviy, amaliy va samarali usul sifatida qaraladi. O'zbekiston ta'lim tizimida bu metodikani keng joriy etish uchun bir necha yo'nalishda ish olib borish zarur: pedagoglar uchun maxsus malaka oshirish dasturlarini tashkil etish; inklyuziv muhit uchun mos o'quv materiallari va jihozlarni ishlab chiqish; ota-onalar va jamiyatning inklyuziv yondashuvga nisbatan ijobiy qarashini shakllantirish; davlat va nodavlat tashkilotlar hamkorligini kuchaytirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Montessori M. The Montessori Method. – New York: Frederick A. Stokes Company, 1912.
2. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
3. Inklyuziv ta'lim konsepsiyasi. – Toshkent, 2021.
4. UNESCO. Inclusive Early Childhood Education Guidelines. – Paris, 2020.

